

YANGI O‘ZBEKISTONDA VETERINARIYA VA CHORVACHILIK SOHASIDA OLIY MA’LUMOTLI MUTAXASSISLAR TAYYORLASH TIZIMIDAGI O‘ZGARISHLAR

DOI: 10.5281/zenodo.11127878

Shaxzod Farxod o‘g‘li Axmedov

O‘zbekiston Fanlar akademiyasi Tarix instituti tayanch doktoranti,

axmedovhistorian@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada Yangi O‘zbekistonda veterinariya va chorvachilik sohasidagi oliy ma’lumotli mutaxassislar tayyorlash tizimida ro‘y bergan o‘zgarishlar, yuqori malakali raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlashda Samarqand veterinariya meditsinasi instituti, keyinchalik uning negizida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti tashkil topishi va faoliyati, shuningdek, mutaxassislar tayyorlash tizimida yuzaga kelayotgan ayrim muammolar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: chorvachilik, zootexniya, zootexnika, veterinariya, malakali mutaxassis, davlat ta’lim standartlari, malaka talabi, o‘quv reja, fan dastur, o‘quv-ilmiy laboratoriya, chorvachilik fermalari.

Аннотация. В данной статье рассматриваются изменения в системе подготовки специалистов с высшим образованием ветеринарии и животноводства в новом Узбекистане, создание Самаркандского института ветеринарной медицины по подготовке высококвалифицированных конкурентоспособных специалистов, а в дальнейшем создание Самаркандского государственного университета ветеринарной медицины, животноводства и биотехнологии на его основе, а также некоторые проблемы, возникающие в системе подготовки специалистов.

Ключевые слова: животноводство, зоотехника, зоотехника, ветеринарная медицина, квалифицированный специалист, государственные образовательные

стандарты, квалификационные требования, учебный план, научная программа, учебно-научная лаборатория, животноводческие фермы.

Abstract. This article discusses changes in the system of training specialists with higher education in veterinary medicine and animal husbandry in the new Uzbekistan, the creation of the Samarkand Institute of Veterinary Medicine for the training of highly qualified competitive specialists, and subsequently the creation of the Samarkand State University of Veterinary Medicine, Animal Husbandry and Biotechnology on its basis, as well as some problems arising in the system of training specialists.

Key words: animal husbandry, livestock science, animal science, veterinary medicine, qualified specialist, state educational standards, qualification requirements, curriculum, scientific program, educational and scientific laboratory, livestock farms.

Chorvachilik tarmog'ining rivoji bevosita soha uchun malakali mutaxassislar tayyorlash bilan bog'liq hisoblanadi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, chorvachilikdaha hayvonlarni urchitish, oziqlantirish, saqlash va ulardan samarali foydalanish bo'yicha zootexniya yo'nalishida mutaxassislar tayyorlanadi. Veterinariya sohasining vazifasi esa hayvonlarni sog'ligini saqlash va mustahkamlashga, davolashga, ularda yuqumli va yuqumsiz kasalliklarni kelib chiqishiga yo'l qo'ymaslikka, insonlar va hayvonlar uchun umumiy bo'lgan kasalliklardan aholini muhofaza qilishga, shuningdek, O'zbekiston hududiga boshqa davlatlardan yuqumli kasalliklarning kirib kelishiga yo'l qo'ymaslikka qaratiladi. Veterinariya shifokori chorvachilikning barcha sohalari bilan birga parrandalar, yovvoyi hayvonlar, asalari, baliqlarni o'z ichiga oluvchi boshqa sohalar bilan ham shug'ullanadi [1]. Veterinariya kasbini egallash nisbatan qiyin va mashaqqatli bo'lganligi uchun ushbu sohada oliy ma'lumot olishko'plab davlatlarda 5-6 yilni tashkil qiladi [2].

O'zbekiston mustaqilligi yillarida oliy ma'lumotli veterinariya va chorvachilik sohasi mutaxassislari asosan Samarqand qishloq xo'jalik institutida tayyorlanib kelindi. Institut ushbu sohalarda mutaxassislar tayyorlash bo'yicha tayanch oliygoh bo'lib, undagi veterinariya va qorako'chilik fakultetlari respublikadagi "yagona" fakultet hisoblangan. Shuningdek, Toshkent agrar universiteti va uning Farg'ona filialida ham

(zootexniya ta'lim yo'nalishida) mutaxassislar tayyorlanib kelingan[3]. 2017-yildan boshlab kadrlarni tizimli tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etish, kadrlarni tayyorlashga alohida e'tibor qaratgan holda oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlari, o'quv rejalari va dasturlaridagi veterinariya xizmati tizimi uchun malakali mutaxassislar tayyorlash qismini tanqidiy qaytadan ko'rib chiqib, zamonaviy talablarni o'quv jarayoniga joriy qilish kabi ustuvor vazifalar belgilab berildi. Shu o'rinda aytish lozimki, 2017-yilda O'zbekiston veterinariyasi tarixida ilk bor veterinariya mutaxassisligi bo'yicha bitirayotgan talabalar tantanali ravishda "Veterinariya vrachining qasamyodi" ni qabul qilishi joriy qilindi[4].

2017-yilda esa Toshkent davlat agrar universitetining Termiz filiali tashkil etilib, unda ham zootexniya ta'lim yo'nalishiga o'rin ajratilgan. Shunday qilib, 2017-yil qabul yiliga kelganda jami 2 ta oliygoh (1 ta filial) da: Samarqand qishloq xo'jaligi institutining veterinariya, zootexniya (turlari bo'yicha), zootexniya (baliqchilik), zootexniya (qorako'lchilik); Toshkent davlat agrar universiteti va uning Nukus filialida veterinariya, zootexniya (turlari bo'yicha), zootexniya (baliqchilik); Termiz filialida esa zootexniya (turlari bo'yicha) ta'lim yo'nalishlariga talabalar qabuli amalga oshirilgan[5]. Toshkent davlat agrar universitetida ham chorvachilik sohasida mutaxassislar tayyorlash borasida o'zgarishlar sodir bo'ldi. 2018-yildan boshlab ushbu yo'nalishdagi fakultet "zooinjeneriya" nomini oldi. Unda zootexniya (turlari), zootexniya (baliqchilik) bakalavr yo'nalishlari bo'yicha mutaxassislar tayyorlanib kelindi[6]. 2020-2021 o'quv yilidan boshlab respublikaning boshqa hududlarida ham soha mutaxassislari tayyorlash yo'lgan qo'yilgan. Jumladan, Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar institutida veterinariya meditsinasi va zooinjeneriya ta'lim yo'nalishlariga, Toshkent davlat agrar universiteti Termiz filialida esa endilikda zooinjeneriya ta'lim yo'nalishi bilan bir qatordaveterinariya meditsinasi ta'lim yo'nalishiga qabul amalga oshirilgan[7].

Umuman olganda 2017-yilgacha bo'lgan davrda ushbu ta'lim muassasalarini bitiruvchi veterinariya sohasi mutaxassislari soni respublika uchun yetarli hisoblangan. Lekin soha mutaxassislarning ish haqining pastligi, og'ir va zararli mehnat sharoitlari,

ijtimoiy himoyasizlik malakali mutaxassislarni boshqa ishga o'tishiga sabab bo'lgan. Shu sababdan hududlarda mutaxassislar yetishmovchiligi yuzaga kelgan. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, veterinariya sohasi mutaxassislarining mehnat sharoitlari og'ir va sog'lik uchun zararli bo'lishiga qaramay, O'zbekiston qonunchiligida ularga hech qanday ijtimoiy imtiyozlar nazarda tutilmagan va aksariyat rivojlangan davlatlardan farqli ravishda O'zbekistonda veterinar kasbga nisbatan "nufuzli kasb" sifatida qaralmadi.

2017-yilda Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan bo'lgan veterinariya sohasida zamonaviy ilm-fan yutuqlarini puxta o'zlashtirgan kadrlar yetishmayotganini, ayniqsa, chorvachilik, parrandachilik va baliqchilik sohalarida veterinar mutaxassislarga ehtiyoj katta ekanligi, chorva mollarining zotini yaxshilash, parrandalarda kasalliklarni erta aniqlash va davolash bo'yicha ilmiy izlanishlar deyarli olib borilmayotganligi tanqid ostiga olindi. Sohaga ilmiy yondashuvni tashkil etish va malakali kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish maqsadida Veterinariya institutini tashkil etishning fursati kelganligi qayd etib o'tildi[8].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 8-maydagi PQ-3703 sonli qaroriga[9] asosan Veterinariya sohasi kadrlarini tayyorlash tizimini maqbullashtirish, ta'lim sifatini yaxshilash, mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish, moddiy-texnika bazani mustahkamlash, ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash salohiyatini oshirish, yuqori malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlash jarayonlarini tubdan takomillashtirish maqsadida Samarqand qishloq xo'jalik instituti negizida Samarqand veterinariya meditsinasi instituti tashkil etildi. Institutda rivojlangan xorijiy davlatlarning veterinariya va chorvachilik sohasi bo'yicha ilg'or tajribasini o'rganish asosida davlat ta'lim standartlari, malaka talablari, o'quv reja va fan dasturlarini ishlab chiqildi. Veterinariya sohasida alohida ta'lim yo'nalishlari tashkil etilib, tor doiradagi veterinariya mutaxassislari tayyorlash belgilandi. Shuningdek, magistratura bosqichida ham bir qator yangi ta'lim yo'nalishlari paydo bo'ldi va 2022-yilga kelib ularning soni 36 taga yetdi[10].

2017-yildan boshlab dastlab tibbiyot yo‘nalishlarida, keyinchalik agrar va qishloq xo‘jalishi yo‘nalishida ham maqsadli qabul asosida davlat granti bo‘yicha o‘qishga qabul qilish boshlandi. 2019-yildan veterinariya sohasida ham talabalarni hududlar kesimida davlat granti asosida maqsadli qabul qilish yo‘lga qo‘yildi[11]. Bunda maqsadli qabul asosida o‘qishga qabul qilingan talabalarga oliy ta‘lim muassasasini tamomlagandan so‘ng tegishli hududda 5 yil ishlab berish majburiyati yuklanishi belgilandi. Shu orqali respublikaning barcha hududlarida (shu qatori olis va chekka hududlar ham) ushbu soha mutaxassislariga bo‘lgan extiyoj ta‘minlanishi nazarda tutildi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yildagi 13-noyabrdagi 926-son qarori bilan institutning Nukus va 2019-yil 3-oktyabrdagi 840-son qarori bilan Toshkent filiallari tashkil etildi. Institutda Belorussiyaning Vitebsk davlat veterinariya meditsinasi akademiyasi, Grodno davlat qishloq xo‘jaligi universiteti hamda Latviya tabiiy fanlar universiteti bilan hamkorlikda “2+2” va “3+2” dasturi bo‘yicha qo‘shma fakultet faoliyati yo‘lga qo‘yildi[12]. Xorijiy hamkor oliy o‘quv yurtlarining ko‘plab professor-o‘qituvchilari oliygohdagi o‘quv jarayoniga jalb qilina boshlandi. Misol uchun, Latviyaning “Tabiiy fanlar va texnologiyalar” universiteti professorlari tomonidan sohaga oid ko‘plab fanlardan talabalarga dars mashg‘ulotlari o‘tkazilgan[13].

2021-yilda institutning yangi bosh binosi foydalanishga topshirildi. Ta’kidlash joizki, mazkur bino qurilishi o‘tgan asrning 85-yillarida ayrim sabablarga ko‘ra, to‘xtatib qo‘yilgan va keyingi 35 yil mobaynida qurilishni davom ettirishga ko‘p marotaba urinishlar bo‘lgan bo‘lsa-da, bu ish amalga oshmagan edi. 28 mlrd. so‘m davlat mablag‘lari hisobidan 2 yil davomida dunyodagi eng ilg‘or va yetakchi oliy ta‘lim muassasalari qoshidagi o‘quv va ilmiy laboratoriyalar bilan raqobatlasha oladigan 9 ta eng zamonaviy rusumdagi ilmiy va o‘quv laboratoriyalariga ega bino qurib bitkazildi[14].

Prezident Shavkat Mirziyoev raisligida 2022-yil 16-fevral kuni chorvachilik sohasidagi ustuvor vazifalar muhokamasi yuzasidan videoselektor yig‘ilishida chorvachilik sohasiga ilm va ilg‘or tajribalarni joriy etishga Samarqand veterinariya

meditsinasi instituti mas'ul etib belgilandi. Endilikda ushbu institut maqomi oshirilishi hamda unga veterinariya, chorvachilik, parrandachilik, baliqchilik, qorako'lchilik va cho'l ekologiyasi ilmiy-tajriba institutlari birlashtirilishi qayd etildi. Shuningdek, bu muassasa klasterlarga amaliy va metodologik ko'mak berib, pullik xizmatlar ko'rsatishi, aholi va fermerlarni qisqa muddatli kurslarda o'qitishi ta'kidlab o'tildi[15]. Institut faoliyati ko'lamini kengaytirish, xalqaro nufuzini oshirish, ilmiy tadqiqotlarni tizimli olib borish, innovatsion ta'lim va texnologiyalar transferini qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish, ta'lim va ishlab chiqarishni uzviy bog'lash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 31-martdagi PQ-187-son qarori[16] bilan Samarqand veterinariya meditsinasi instituti negizida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti tashkil etilib, institutga universitet maqomi berildi.

Chorvaning asosiy qismini aholi qo'lida to'planishi o'z navbatida malakali veterinariya mutaxassislariga ehtiyojni oshirib bormoqda. Hududlarda veterinariya sohasi xodimlarining chorva mollariga pullik xizmat ko'rsatish tizimining paydo bo'lishi esa ularning manfaatdorligini oshirishga imkon yaratmoqda. Masalan, 2021-yilda birgina Xorazm viloyatidagi jami 75 ta chorvachilik fermer xo'jaliklarida (100 shartli bosh chorva va 100 ming bosh va undan yuqori parrandachilikka ixtisoslashgan xo'jaliklarda) alohida shtat asosida veterinariya shifokori va zootexnik mutaxassislar faoliyat yuritishi joriy etilgan[17].

Chorvachilik sohasida mutaxassislar tayyorlashdagi bugungi kundagi eng asosiy muammolardan biri shundaki, chorvachilik fermalarida ko'p miqdorda chorva mollari bo'lmaganligi uchun zootexnik mutaxassisga unchalik ehtiyoj sezishmay kelmoqda va bu soha bitiruvchilariga mehnat bozorida talab kamligicha qolmoqda. Boshqa tomondan esa "zootexnik" yoki "zooinjiner" kasbi faqat kolxoz va sovxoz tizimidagi yirik chorvachilik komplekslari uchun zarur bo'lgan degan fikrlar bildiriladi. Bu yo'nalish faqat sobiq SSSR va uning tarkibida bo'lgan respublikalardagina mavjud bo'lganligi, chorvachilik tarmog'i rivojlangan dunyoning boshqa mamlakatlarida bunday mutaxassislikning o'zi yo'qligi haqida ma'lumotlar uchraydi. Bugungi kunga

kelib chorvachilik sohasida Yevropa mamlakatlarida hayvonlarga g'amxo'rlik qilish, hayvonlarni boshqarish, hayvonlarning xulq-atvori va farovonligi kabi bir qancha zamonaviy mutaxassisliklar paydo bo'lgan[18]. Shuningdek, ba'zi soha mutaxassislari tomonidan zamon talablaridan kelib chiqib yo'nalish nomini va o'qitish dasturlarini o'zgartirish zarurligi aytilmoqda. Ushbu yo'nalish bitiruvchilari bugungi kundao'z ish o'rnini topishda qiyinchilikka uchrab kelayotgani bois o'qishga kirganlarning aksar qismi o'qishini boshqa yo'nalishlarga ko'chirishga, bitiruvchilari esa ikkinchi mutaxassislik bo'yicha o'qishga harakat qilib kelishmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. SamDVMCHBU idoraviy arxivi// Veterinariya fakultetining 1993-1994 o'quv yili hisoboti. 1-ro'yxat, 7111-ish. 1-varaq.
2. <https://gyanberry.com/blog/veterinary-universities-in-europe-for-international-students/>
3. Тошкент давлат аграр университети 90 ёшда: тарих, бугун ва истиқбол./ академик Б.А.Сулаймонов умумий таҳрири остида- Тошкент: Тошкент давлат аграр университети, 2020. 70-бет.
4. <https://vetgov.uz/uz/yangiliklar/uzbekistonda-veterinariya-mutakhassisligini-bitira>
5. 2017/2018 o'quv yilida O'zbekiston Respublikasining Oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilish to'g'risida. 06.05.2017. <https://lex.uz/docs/3192998>
6. Тошкент давлат аграр университети 90 ёшда: тарих, бугун ва истиқбол./ академик Б.А.Сулаймонов умумий таҳрири остида- Тошкент: Тошкент давлат аграр университети, 2020. 279-281-бетлар.
7. 2021/2022 o'quv yilida O'zbekiston Respublikasining Oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilishning davlat buyurtmasi parametrlari to'g'risida. 23.06.2021. <https://lex.uz/docs/-5472291>
8. Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. –Т.: Ўзбекистон, 2018. – 59-бет.

9. Samarqand veterinariya meditsinasi institutini tashkil etish to'g'risida. 10.05.2018. <https://lex.uz/docs/3725039>
10. 2022/2023 o'quv yili uchun davlat oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilishning davlat buyurtmasi parametrlari to'g'risida. 16.06.2022. <https://lex.uz/docs/-6069606#-6072250>
11. 2019/2020 o'quv yilida O'zbekiston Respublikasining Oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilishning davlat buyurtmasi parametrlari to'g'risida. 19.06.2019. <https://lex.uz/docs/-4380357#-4382716>
12. Юнусов Х.Б., Даминов. А.С. Фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграцияси// Республика илмий-амалий конференцияси материаллари тўплами. Самарқанд-2021. – Б. 5.
13. <https://ssuv.uz/uz/news/view1/124>
14. <https://darakchi.uz/oz/127637>
15. Чорвачилик соҳасини қўллаб-қувватлаш чоралари белгиланди / Халқ сўзи, 17-феврал, 2022 йил.
16. Veterinariya va chorvachilik sohasida kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida. 01.04.2022. <https://lex.uz/docs/-5933935>
17. Veterinariya meditsinasi. – 2021. – № 7.– В.3.
18. Davlatov, R. B., & Khushnazarov, A. K. (2024). Diagnosis and chemoprophylaxis of rabbit eymeriosis. In E3S Web of Conferences (Vol. 480, p. 03020). EDP Sciences.